

Michał Jankowski*

Orzekanie w sprawach o wykroczenia

1. CEL BADANIA

Celem badania było stwierdzenie, czy postępowania w sprawach o wykroczenia są prowadzone sprawnie (z uwzględnieniem czasu postępowania oraz wykorzystania prawnych instrumentów ich upraszczania i skracania, zwłaszcza postępowania mandatowego). Ponadto zbadano prawnokarną reakcję na wykroczenia, jak również rodzaje popełnionych czynów i cechy ich sprawców.

2. METODA I DOBÓR PRÓBY

Jako metodę przyjęto badanie aktowe na próbie losowej spraw sądowych o wykroczenia. Zwrócono się do prezesów wylosowanych 22 sądów rejonowych o nadesłanie akt pierwszych (według kolejności wyrokowania) 10 spraw o wykroczenia prawomocnie zakończonych w drugiej połowie 2010 r. (tj. kolejność począwszy od 1.07.2010 r.). Akta te otrzymano, z tym że dwa sądy przysłały ich więcej (20 i 21). W rezultacie do próby trafiło 241 spraw (oraz 241 obwinionych). Należy dodać, że w wylosowanej próbie znalazły się sądy z dwóch dużych miast, Poznania i Warszawy (z Warszawy 20, tj. liczba akt dwukrotnie większa od żądanej), oraz 20 mniejszych (różnej wielkości).

3. OPIS WYNIKÓW BADANIA

3.1. Informacje o obwinionych

3.1.1. Płeć

Co do płci obwinionych, w próbie znalazło się 204 mężczyzn (niemal 85%) i 37 kobiet (ponad 15%).

Obwinionym w procesie sądowym o wykroczenie jest zatem znacznie częściej mężczyzna niż kobieta.

* Dr Michał Jankowski jest adiunktem w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości.

3.1.2. Wiek

Wiek obwinionych (w roku orzekania, a tym samym, w ogromnej większości, w chwili popełnienia czynu) przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1 Wiek obwinionych		
Przedział wiekowy	Liczba	Procent
17–20	20	8,3
21–30	71	29,5
31–40	64	26,6
41–50	31	12,9
51–60	37	15,4
powyżej 60	18	7,5
Ogółem	241	100,0

Wśród obwinionych najwięcej jest więc osób w wieku od 20 lat do 40 lat (135 osób, tj. nieco ponad 56%). Należy zauważyć, że w pierwszym przedziale wiekowym (17–20 lat) znalazło się 20 obwinionych. Ponieważ przedział ten jest ponad trzykrotnie krótszy, liczba 20 jest tam równoważna liczbie ponad 60, gdyby również w tym wypadku przyjęto przedział dziesięcioletni. Można zatem stwierdzić, że obwinionymi były najczęściej osoby młode i względnie młode, w wieku od 17 do 40 lat. W drugiej pod względem liczby kolejności uplasowały się osoby w wieku 41–60 lat (68 obwinionych, tj. nieco ponad 28%). W próbie znalazło się najmniej osób najstarszych, w wieku powyżej 60 lat (18, tj. 7,5%).

Obwinionymi w procesach sądowych o wykroczenia są więc częściej osoby młodsze niż starsze.

3.1.3. Główne źródło utrzymania

Zawarte w aktach informacje o głównym źródle utrzymania obwinionego były bardzo uproszczone i często mogły wprowadzać w błąd. Gromadzący je funkcjonariusze poprzestawali niemal zawsze na zdawkowych danych, odnotowując zwłaszcza nazwę zakładu pracy obwinionego bez sprecyzowania stosunku prawnego, na podstawie którego pracę świadczone (umowa o pracę, zlecenie itp.). Jeśli ktoś informował, że jest studentem, nie pytano o to, z czego się utrzymuje. Jeśli stwierdzał, że jest na utrzymaniu rodziców, nie pytano, czy się uczy. Można odnieść wrażenie, że do protokołu wpisywano po prostu taką odpowiedź, jakiej udzielił obwiniony. I tylko taką uproszczoną i obciążoną nieścisłościami strukturę źródeł utrzymania można w tym miejscu przedstawić. Pracę u pracodawcy, którego nazwę podano (stosunek pracy, umowa o dzieło, zlecenie, być może stosowane przez niektórych pracodawców zawieranie umów z osobami w tym celu samozatrudnionymi), wykonywało 74 obwinionych, tj. nieco ponad 30% ogółu.

Własną działalność gospodarczą (najczęściej drobną) prowadziło 29 obwinionych, tj. 12%. Do próby trafiło siedmiu uczniów albo studentów, tj. niecałe 3%. Emeryturę pobierało 12 obwinionych, tj. 5%, natomiast rentę 15, tj. nieco ponad 6%. Do próby trafiło też ośmiu rolników, tj. nieco ponad 3%. Pięćdziesiąt dwie osoby, tj. niemal 22%, wskazały, że są bezrobotne lub nie uzyskują żadnego dochodu, natomiast siedem, tj. niemal 3%, że pozostają na utrzymaniu innej osoby. Inne źródła utrzymania (np. odbywanie okresowej służby wojskowej, odpłatny staż w biurze poselskim, prowadzenie nielegalnego handlu na ulicy, otrzymywanie alimentów na dziecko) wskazało 17 obwinionych, tj. nieco ponad 7%. Co do 20 osób brak było jakichkolwiek danych.

Wiele osób obwinionych o wykroczenie pracuje (ponad 40% wykonujących pracę u pracodawcy bądź prowadzących własną działalność). Ponad 20% nie osiąga natomiast żadnego dochodu. Wśród pozostałych 14% osób (tj. 36% pomniejszone o około 22%), co do których brakuje danych, są emeryci i renciści, rolnicy i osoby utrzymywane przez innych, w tym uczniowie i studenci, jak również osoby uzyskujące środki do życia z innych źródeł.

3.1.4. Wysokość dochodu

Również w wypadku deklarowanej przez obwinionych wysokości dochodu brak jest całkowitej jasności, gdyż niemal nigdy nie precyzowano, czy jest to dochód brutto, czy netto. Ponadto nie wymagano oczywiście żadnych dowodów, które poświadczałyby wysokość zarobków, co mogło skłaniać obwinionych – pamiętających zapewne o perspektywie wymierzenia im grzywny – do zaniżania kwot, poprzez na przykład podawanie ich netto albo nieuwzględnianie dochodów dodatkowych, premii itp. Z tym zastrzeżeniem można przedstawić następujące informacje.

Pięćdziesiąt dziewięć osób (niepracujących), tj. mniej więcej 25%, nie uzyskiwało żadnego dochodu. Dochód od 150 zł do 500 zł osiągało 10 osób, tj. 4%. Dochód powyżej 500 zł do 1000 zł osiągało 36 obwinionych, tj. 20%. Dochód powyżej 1000 zł do 2000 zł osiągało 49 osób, tj. nieco ponad 27%. Dochód powyżej 2000 zł do 3000 zł osiągało 11 obwinionych, tj. nieco ponad 6%. Dochody wyższe, powyżej 3000 zł (4, 5, 6, 7, 8, 10 i 16 tys. zł), osiągało 14 osób, tj. niecałe 8%. Co do 61 osób, tj. nieco ponad 25%, brakowało informacji o osiąganym dochodzie (osoby te bądź nie podały tej informacji do protokołu, bądź nie zostały przesłuchane i tym samym nie miały okazji jej podać).

Najliczniejszymi grupami wśród obwinionych są więc osoby bądź nieuzyskujące żadnego dochodu (niecałe 25%), bądź uzyskujące dochody raczej niskie, od 1000 zł do 2000 zł (nieco ponad 25%). Znacznie mniej liczne są osoby zarabiające zdecydowanie mało albo zdecydowanie dużo.

3.1.5. Upřednia karalność

Także dane co do upředniej karalności obwinionych są niepełne. Dość często (co do 27 osób, tj. ponad 11%) w aktach brakowało takiej informacji, natomiast informacje o karalności za wykroczenie pojawiały się tylko sporadycznie (obwiniony sam o tym informował, bądź – bardzo rzadko – sprawdzono fakt karalności w kar-

totekach policji albo straży miejskiej). Z tymi zastrzeżeniami można przedstawić następujące informacje:

Osób niekaranych znalazło się w próbie 146, tj. ponad 60%. Dziewiętnaście osób, tj. niemal 8%, było karanych tylko za wykroczenia. Obwinionych ukaranych uprzednio za przestępstwa było natomiast aż 49 – co piąty sądzony za wykroczenie został zatem już wcześniej ukarany za przestępstwo. Znacząco dużą grupę, bo ponad 20% obwinionych, stanowią osoby karane uprzednio za przestępstwa.

Obwinionym o wykroczenie i odpowiadającym za to przed sądem jest najczęściej względnie młody mężczyzna, pracujący i zarabiający niezbyt dużo albo nieuzyskujący żadnego dochodu, w wielu wypadkach karany za przestępstwo.

3.2. Przedmiot postępowania

Przedmiotem postępowania były różne wykroczenia stypizowane zarówno w kodeksie wykroczeń¹, jak i innych ustawach (zwłaszcza przepisy o ruchu drogowym). W badaniu uwzględniono tylko główne kwalifikacje prawne, przez co rozumie się kwalifikacje czynów zagrożonych – w danej sprawie – najwyższą karą.

Zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowiły wykroczenia drogowe. W próbie takich przypadków znalazło się ogółem 154, tj. 64,2%. Wśród nich najczęstsze było naruszenie przepisu art. 97 k.w. (wykroczenie przeciwko innym przepisom o ruchu drogowym) – 53, tj. 22%. Na kolejnym miejscu uplasowało się naruszenie art. 86 § 1 k.w. (spowodowanie zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym) – 35, tj. 14,5%. Następnie przepis art. 92 § 1 k.w. (niezastosowanie się do znaku lub sygnału drogowego), naruszony w 24 przypadkach, tj. w 10% ogółu spraw. W 13 natomiast, tj. w 5,4%, naruszono przepis art. 87 § 1 k.w. (prowadzenie pojazdu mechanicznego po użyciu alkoholu lub innego środka). Wreszcie w ośmiu przypadkach, tj. w 3,3%, pogwałcono przepis art. 94 § 1 k.w. (prowadzenie pojazdu bez uprawnień). W 21 sprawach, tj. w 9%, naruszono inne, bardzo zróżnicowane przepisy kodeksu wykroczeń dotyczące ruchu drogowego.

Należy dodać, że wśród opisanych powyżej spraw o przekroczenie dozwolonej prędkości w próbie znalazły się 42, tj. ponad 17% przypadków wszystkich wykroczeń (ponad 27% drogowych).

Kolejną istotną grupę stanowiły naruszenia przepisu art. 119 § 1 k.w. (kradzież lub przywłaszczenie) – 22 osoby, tj. 9,1%.

Ostatnią istotną grupą było naruszenie art. 51 § 1 k.w. (zakłócenie spokoju) – 11 osób, tj. 4,6%.

Wśród pozostałych 54 spraw, tj. 22,1%, można wyróżnić jedynie pogwałcenie ustawy o wychowaniu w trzeźwości – wystąpiło sześciokrotnie, tj. w 2,5% spraw.

Pozostałe (zastosowane w mniej niż 20% zbadanych spraw) kwalifikacje prawne były bardzo zróżnicowane, osiągając tylko z rzadka po pięć przypadków, najczęściej zaś po jednym albo dwa.

Poza kodeksem wykroczeń, w nielicznych sprawach kwalifikowano czyny obwinionych z następujących aktów normatywnych: wspomniana ustawa o wycho-

¹ Ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 275 ze zm.), dalej jako k.w.

waniu w trzeźwości, kodeks pracy, ustawa o drogach, ustawa o promocji zatrudnienia, ustawa o utrzymaniu porządku i czystości w gminach, ustawa o transporcie kolejowym, prawo o miarach, ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, ustawa o ochronie zdrowia zwierząt.

Zdecydowanie dominowały więc wykroczenia drogowe – niemal 65%. Pozostałe dwie istotne pod względem liczebności kategorie czynów to kradzieże lub przywłaszczenia (niemal 10%) i przypadki zakłócenia spokoju (niemal 20%).

3.3. Postępowanie przed rozprawą – czynności wyjaśniające

3.3.1. Zaproponowanie mandatu

W 97 sprawach, tj. około 40%, przed złożeniem wniosku o ukaranie zaproponowano ukaranie mandatem. W 94 przypadkach, tj. niemal wszystkich, mandat nie został przyjęty, w trzech zaś został, lecz postępowanie wszczęto z uwagi na jego nieuiszczenie.

Mandaty proponowano więc raczej często, niemal zawsze tam, gdzie było to możliwe i celowe.

3.3.2. Źródła wiedzy o karalności

W 30 przypadkach, tj. ponad 12%, w aktach brakowało jakichkolwiek informacji o uprzedniej karalności obwinionych. W wypadku aż 143 obwinionych, tj. niemal 60%, jedynym źródłem wiedzy o uprzedniej karalności było oświadczenie złożone do protokołu. W 46 przypadkach, tj. niemal 20%, źródłami takimi były zarówno karty karne, jak i oświadczenia. Sama karta karna wystąpiła w ośmiu sprawach, tj. w ponad 3%. W pięciu sprawach, tj. nieco w ponad 2%, pojawiły się informacje z kartotek policji lub straży miejskiej w połączeniu z oświadczeniem, w jednej zaś, tj. poniżej 0,5%, tylko informacja z takiej kartoteki. W ośmiu sprawach, tj. w ponad 3%, znalazły się informacje wszystkich tych trzech rodzajów (karta karna, kartoteka policji lub straży miejskiej, oświadczenie).

Należy zauważyć, że spraw, w których bądź zażądano karty karnej, bądź sprawdzono dane w kartotekach policji lub służby miejskiej, wystąpiło zaledwie 68, tj. 28,3%. W pozostałych 173 sprawach, tj. w 71,7%, zrezygnowano z takiego sprawdzenia. Wydaje się to racjonalne, zwłaszcza w przypadkach drobnych, w których wymierza się grzywny w wysokości na przykład 100 zł czy 200 zł.

Sprawdzenie uprzedniej karalności, choć istotne, jeśli chodzi o wymiar kary, nie ma praktycznie większego sensu w sprawach najdrobniejszych, np. o nieprawidłowe parkowanie. Ogólnie rzecz biorąc, wydaje się, że praktyka (sprawdzanie w pomiędzy 20–33% przypadków) jest racjonalna.

3.3.3. Tryb postępowania

Częściej, bo w 158 sprawach, tj. w niemal 66%, zastosowano nakazowy tryb postępowania. W trybie zwyczajnym rozpoznano 83 sprawy, tj. ponad 34%. W próbie nie znalazła się żadna sprawa, w której zastosowano by tryb przyspieszony.

Co do trybu przyspieszonego, w próbie nie znalazły się sprawy, które by się do niego kwalifikowały. Przewaga liczby spraw rozpoznanych w postępowaniu nakazowym (66%) jest natomiast zgodna z dyspozycją art. 2 § 1a k.p.w.² (obowiązuje zasada, że orzekanie w postępowaniu zwyczajnym następuje wówczas, gdy brak jest podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym albo nakazowym). Taka praktyka jest ponadto racjonalna, zwłaszcza w sprawach drobniejszych.

3.3.4. Przesłuchanie przed rozprawą

Przed rozprawą przesłuchano 174 osoby podejrzane o popełnienie wykroczenia, tj. ponad 72%. W dalszych 33 przypadkach, tj. w niemal 14%, przesłuchanie rozpoczęto, lecz podejrzany skorzystał z prawa do odmówienia złożenia wyjaśnień. Przesłuchanie rozpoczęto więc w ogółem 207 sprawach, tj. w niemal 86%. W jednej sprawie podejrzanego nie przesłuchano, lecz złożył oświadczenie na formularzu. W pozostałych 33 sprawach, tj. w niemal 14%, nie został przesłuchany.

Podejrzany o popełnienie wykroczenia miał więc na ogół (86%) możliwość wypowiedzenia się w toku czynności wyjaśniających.

3.3.5. Przyznanie się bądź nie do popełnienia wykroczenia

Do popełnienia wykroczenia przyznało się w pełni 112 obwinionych, tj. 46,5%, częściowo zaś 19, tj. 7,9%. Pozostali – 110, tj. 45,6% – bądź się nie przyznali, bądź nie mieli takiej okazji (nie zostali przesłuchani).

Do popełnienia wykroczenia przyznała się więc ponad połowa osób, których sprawy zostały następnie rozpoznane przez sąd.-

3.3.6. Wyrażenie zgody na ukaranie

Podczas przesłuchania podejrzani o popełnienie wykroczenia oświadczają często, że wyrażają zgodę na ukaranie, nie precyzując, o jaką karę chodzi. Nie wiadomo do końca, czemu ma to służyć, gdyż nie jest tożsame ze złożeniem wniosku o skazanie bez rozprawy, a raczej stanowi do tego swoiste preludium, sygnał, że ta instytucja może znaleźć zastosowanie. Taką zgodę na ukaranie wyraziło 69 osób, tj. 28,6%. Wydaje się, że wyrażenie takiej zgody wynikało niejednokrotnie ze sposobu prowadzenia przesłuchania, zwłaszcza z poinformowania bądź nie przez przesłuchującego o możliwości złożenia takiego oświadczenia.

Samo ogólne wyrażenie zgody na ukaranie nie ma istotnego znaczenia. Wydaje się, że w sytuacjach, w których obwiniony nie składa wniosku o skazanie bez rozprawy, takie zgody są zbędne.

² Ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 848 ze zm.), dalej jako k.p.w.

3.3.7. Wniosek o skazanie bez rozprawy

Pięćdziesiąt dziewięć osób, tj. niemal 25%, opowiedziało się za złożeniem przez oskarżyciela wniosku o skazanie bez rozprawy. Oskarżyciel złożył taki wniosek w 53 przypadkach, tj. w 22% wszystkich spraw i w zdecydowanej większości tych, w których wyrażono na to zgodę (nie uwzględniono stanowiska sześciu osób).

Wniosek o skazanie bez rozprawy składano zatem dość często – w ponad 1/5 przypadków – co ma istotne znaczenie, jeśli chodzi o uproszczenie i przyspieszenie postępowania.

W toku czynności wyjaśniających korzystano dość często z instrumentów upraszczania i przyspieszania postępowania. Proponowano mandaty (40% przypadków), stosowano tryb nakazowy (66% przypadków), składano i przyjmowano wnioski o skazanie bez rozprawy (ponad 20%). Choć na ogół stwarzano obwinionym możliwość wypowiedzenia się (86%), nie czyniono tego mechanicznie, we wszystkich sprawach. Rezygnowano także ze sprawdzania uprzedniej karalności (ponad 70% przypadków), jeśli nie byłoby to racjonalne.

3.4. Dowody

3.4.1. Przesłuchiwanie świadków

W toku czynności wyjaśniających w 154 sprawach, tj. w 63,9%, przesłuchano co najmniej jednego świadka. W pozostałych 87 sprawach, tj. w 36,1%, nie przesłuchano żadnego.

Wydaje się, że w sprawach drobnych, jakimi są sprawy o wykroczenia, taka praktyka jest racjonalna, zwłaszcza w wypadkach niewątpliwych, w których występują inne wystarczające dowody (np. pomiar prędkości pojazdu).

3.4.2. Przesłuchiwanie funkcjonariuszy

Na 154 sprawy, w których przesłuchano co najmniej jednego świadka, w 62 przypadkach, tj. w 25,7%, przesłuchanym świadkiem był funkcjonariusz policji albo straży miejskiej, natomiast w 92 przypadkach, tj. w 38,2%, inna osoba.

3.4.3. Notatka urzędowa ze stwierdzenia wykroczenia

W 193 sprawach, tj. w 80,1%, sporządzono notatki urzędowe ze stwierdzenia wykroczenia. Notatek takich nie sporządzono zatem w 47 przypadkach, tj. w 19,5%.

3.4.4. Dowód z alkotestu

Dowód z alkotestu przeprowadzono w 31 sprawach, tj. w 12,9%; niemal wszystkie dotyczyły prowadzenia pojazdu po użyciu alkoholu (w jednym wypadku zbadano w ten sposób uczestnika awantury).

3.4.5. Dowód z odczytu z urządzenia mierzącego prędkość pojazdu

Dowód taki wystąpił w 42 sprawach, tj. w 17,4%, które miały za przedmiot przekroczenie dozwolonej prędkości.

3.4.6. Inne dowody

W 74 sprawach, tj. w 30,7%, przeprowadzono inne dowody. Najczęściej, bo w 13 przypadkach, tj. w 5,4%, była to opinia biegłego (na ogół do spraw ruchu drogowego, dotycząca zdarzenia komunikacyjnego). W 12 przypadkach, tj. w 5%, do akt włączono dokumentację fotograficzną (samochód uszkodzony w wypadku, samochód nieprawidłowo zaparkowany, miejsce wykroczenia drogowego), także w połączeniu z opisem bądź szkicem (w czterech sprawach, tj. w 1,7%). W dziewięciu sprawach, tj. w 3,7%, był to protokół oględzin pojazdu lub miejsca wypadku. W aktach pięciu spraw znalazły się protokoły kontroli (najczęściej Państwowej Inspekcji Pracy). Pozostałe rodzaje dowodów występowały na ogół tylko jednokrotnie, najwyżej trzykrotnie. Były to na przykład pismo wójta, protokół oględzin zniszczonych drzwi, zgłoszenie lekarza weterynarii, protokół pokradzieżowy ze sklepu, a nawet – w jednym przypadku – wywiad środowiskowy o obwinionym. W dwóch przypadkach do akt włączono kopie dokumentów spraw karnych, z którymi wiązało się przedmiotowe wykroczenie.

O dowodach można ogólnie powiedzieć tylko tyle, że były przeprowadzane w miarę potrzeby. Nie dążono mechanicznie do wyczerpania wszystkich możliwości dowodowych, co jest racjonalne, zwłaszcza w drobnych sprawach, jakimi są sprawy o wykroczenia.

3.5. Rozprawa

3.5.1. Udział oskarżyciela

Oskarżyciel uczestniczył w rozprawie w zaledwie 11 sprawach, tj. w 4,6%. Jeśli odnieść to do 83 spraw rozpoznanych w trybie zwyczajnym, okazuje się, że oskarżyciel uczestniczył w co ósmej.

Udział oskarżyciela w rozprawie stanowił zatem wyjątek (oskarżyciel uczestniczył w rozprawie rzadziej niż w co 20. przypadku).

3.5.2. Udział obwinionego

Obwiniony uczestniczył w rozprawie w 34 sprawach, tj. w 14,1%. Jeśli odnieść to do 83 spraw rozpoznanych w trybie zwyczajnym, obwiniony uczestniczył w rozprawie w nieco ponad 40% spraw. We wszystkich tych przypadkach został na rozprawie przesłuchany.

Udział obwinionego w rozprawie był zatem dość rzadki (poniżej 15%), a w sprawach rozpoznanych w postępowaniu zwyczajnym – w znacznie mniej niż w połowie przypadków. Wynikało to zapewne na ogół z niechęci obwinionych do poświęcania czasu na obronę w sprawach drobnych, w których zresztą i tak nie mogliby w ten sposób wiele uzyskać.

3.5.3. Przesłuchiwanie świadków

Świadków przesłuchano na rozprawach w 30 przypadkach, tj. w 12,4%. Jeśli odnieść to do 83 spraw rozpoznanych w trybie zwyczajnym, co najmniej jednego świadka przesłuchano na rozprawie w nieco ponad 36% spraw. W 19 sprawach (7,9%) wystąpił tylko jeden świadek, w sześciu (2,5%) – dwóch, w trzech (1,2%) – czterech, a w dwóch (0,8%) – trzech. Podobnie jak w wypadku udziału obwinionego w rozprawie, przesłuchiwanie świadków na tym etapie postępowania było zatem dość rzadkie.

Wydaje się, że wynikało to na ogół z rodzaju rozpoznawanych spraw i zbędności korzystania z takiego dowodu.

Oskarżyciele i obwinieni występowali na rozprawach dość rzadko. Świadków przesłuchiowano w miarę potrzeby, w mniej niż 40% spraw, w których mogłoby to nastąpić.

3.6. Treść pierwszego wyroku

3.6.1. Wynik postępowania

Przeważająca większość zbadanych postępowań zakończyła się skazaniem – 229 spraw, tj. 95%. W 11 sprawach, tj. w 4,6%, zapadł wyrok uniewinniający. Jedno postępowanie, tj. 0,4%, zakończyło się umorzeniem (z uwagi na przedawnienie karalności).

Sądowe postępowania o wykroczenia kończą się więc na ogół skazaniem. Nie jest to jednak automatyczne, o czym świadczy zwłaszcza 11 wyroków uniewinniających (prawie 5%).

3.6.2. Rodzaj orzeczonej kary

Wobec 204 obwinionych, tj. niemal 90% skazanych, orzeczono karę grzywny. W 17 przypadkach, tj. w 7,4%, orzeczono karę ograniczenia wolności. W pięciu przypadkach, tj. w 2,2%, poprzestano na naganie. W trzech przypadkach, tj. w 1,3% skazań, wymierzono karę aresztu (wszystkie te przypadki to kradzieże w sklepach).

W wypadku wykroczeń dominują więc zdecydowanie skazania na karę grzywny – niemal 90%. Bardzo nieliczne kary aresztu dotyczyły wykroczenia typowo kryminalnego, jakim jest drobna kradzież. Dość rzadko występują natomiast skazania na karę ograniczenia wolności, która, jak się wydaje, mogłaby wzbogacić reakcję na wykroczenie.

3.6.3. Wysokość orzeczonej kary

Karę aresztu wymierzono dwukrotnie w wymiarze 15 dni i jednokrotnie – 25. Wymiar kary ograniczenia wolności – w badaniu 17 przypadków – jest w kodeksie wykroczeń tylko jeden (jeden miesiąc – art. 20 § 1 k.w.).

Najniższa wymierzona grzywna to 50 zł, najwyższa zaś – 5000 zł. W największej liczbie przypadków – 46, tj. 22,5%, skazań na tę karę – orzeczono grzywnę

w wysokości 100 zł. W 43 przypadkach, tj. w 21,1%, skazań na tę karę wyniosła ona 200 zł. Następne z kolei były skazania w wysokości 300 zł – wobec 28 obwinionych, tj. 13,7%. Stosunkowo często wystąpiły również następujące wysokości grzywny: 10 przypadków (4,9%) – 550 zł, dwa razy po dziewięć przypadków (tj. 3,7%) odpowiednio 400 zł i 500 zł, oraz osiem przypadków (tj. 3,9%) – 1000 zł. Grzywnę w pozostałych wysokościach wymierzano w mniejszej liczbie spraw. Karę w badaniu najniższą – 50 zł – wymierzono wobec siedmiu obwinionych, najwyższą zaś – 5000 zł – wobec dwóch.

Najczęściej zatem wymierzano grzywny niskie (np. 100 zł, 200 zł) i względnie niskie (do 1000 zł).

3.6.4. Środki karne

W żadnej sprawie nie orzeczono więcej niż jednego środka karnego. Najczęściej, w 12 przypadkach, tj. 5% ogółu zbadanych spraw, orzeczono zakaz prowadzenia pojazdu. W sześciu sprawach, tj. w 2,5%, orzeczono obowiązek naprawienia szkody. W jednej sprawie, tj. w 0,4%, nakazano zwrot skradzionych przedmiotów.

Orzekanie środków karnych należało więc do rzadkości. Wydaje się, że środki takie powinny być stosowane częściej, co wzbogaciłoby reakcję na wykroczenia.

3.6.5. Zgodność wyroku z wnioskiem o skazanie bez rozprawy

Jak już wspomniano, wniosek taki złożyło skutecznie 53 obwinionych. Sąd orzekł zgodnie z wnioskiem w 49 sprawach, tj. w ponad 92%.

Sąd przychylił się więc na ogół do wniosków o skazanie bez rozprawy.

Postępowanie w sprawach o wykroczenia kończy się na ogół skazaniem, najczęściej na karę grzywny, do czego w mniej niż co 10. przypadku dochodzi jeden orzeczony środek karny. Wnioski o skazanie bez rozprawy są w większości spraw skuteczne.

3.7. Zaskarżenie wyroku

Ogółem zaskarżono 48 wyroków, tj. niemal 20%. Przeważającą większość zaskarżeń – 42, tj. ponad 87% – stanowiły sprzeciwy od wyroków nakazowych, natomiast pozostałe sześć – apelacje.

Prawie 20% orzeczeń jest więc zaskarżana, przy czym w niemal 90% w formie sprzeciwu od wyroku nakazowego, apelacje natomiast są rzadkie.

W aż 31 przypadkach, tj. w ponad 64%, w rezultacie zaskarżenia wyrok został zmieniony albo został wydany, po sprzeciwie, wyrok o innej treści. W siedmiu sprawach, tj. w poniżej 15%, wyrok uchylono i przekazano sprawę do ponownego rozpoznania. W pozostałych 10 przypadkach, tj. w mniej więcej co piątym, wyrok utrzymano w mocy albo wydano nowy o takiej samej treści.

Zaskarżenie wyroku jest więc bardzo często (w niemal 80%) skuteczne w znaczeniu doprowadzenia do wydania wyroku o innej treści.

W rezultacie zaskarżenia w siedmiu sprawach wydano wyrok uniewinniający.

Najczęściej, bo w 23 przypadkach, tj. niemal w 75% zaskarżeń, zmiana wyroku (albo jego nowa treść) polegała na zmianie wysokości orzeczonej grzywny. W 12 sprawach grzywna uległa obniżeniu, w 11 zaś podwyższeniu. Grzywnę wyższą i niższą orzekano zatem w następstwie zaskarżenia niemal równie często.

Wyroki w sprawach o wykroczenia są więc niekiedy (co piąty) zaskarżane, przy czym w przeważającej większości (90%) jest to sprzeciw od wyroku nakazowego. Takie zaskarżanie jest bardzo skuteczne (80%).

3.8. Treść prawomocnego wyroku

W nielicznych sprawach zapadało wiele wyroków (np. wyrok nakazowy, wyrok po sprzeciwie, wyrok po uchyleniu sprawy i przekazaniu jej do ponownego rozpoznania, zdarzało się, że więcej niż jednokrotnym). Mimo to w badaniu uwzględniono tylko wyroki pierwsze i ostatnie, prawomocne. Ich treść przedstawia się następująco.

3.8.1. Wynik postępowania (prawomocny)

W 219 sprawach, tj. w ponad 90%, zapadł wyrok skazujący. Dwadzieścia jeden spraw, tj. niecałe 9%, zakończyło się uniewinnieniem, dwie zaś, tj. 0,8%, umorzeniem postępowania.

Różnica w stosunku do wyroków pierwszych polega więc na pojawieniu się – w miejsce skazań – 10 uniewinnień.

Wyroki ostateczne, prawomocne są więc w 90% skazujące (wobec 95% wyroków pierwszych). Wzrasta zatem o około 5% udział uniewinnień.

3.8.2. Rodzaj orzeczonej kary (w wyrokach prawomocnych)

Karę wymierzono ogółem wobec 218 sprawców (241 spraw minus 23 uniewinnienia bądź umorzenia postępowania). Wobec 192 obwinionych, tj. 88% skazań, orzeczono karę grzywny. W 17 przypadkach, tj. 7,4% skazań, orzeczono karę ograniczenia wolności. W sześciu przypadkach, tj. w 2,75%, orzeczono nagane. W trzech sprawach, tj. w 1,3% skazań, wymierzono karę aresztu.

W stosunku do pierwszych orzeczeń nie występuje żadna różnica w skazaniach na kary aresztu i ograniczenia wolności. Różnica w liczbie wymierzonych grzywnien polegała tylko na odjęciu nowych uniewinnień. Jedna grzywna uległa zmianie na nagane. Można więc stwierdzić, że zaskarżenia nie wpłynęły praktycznie na rodzaj orzeczonych kar.

3.8.3. Wysokość wymierzonych kar (w wyrokach prawomocnych)

Wysokość wymierzonych kar aresztu nie uległa zmianie. Wysokość wymierzonych kar ograniczenia wolności nie mogła ulec zmianie. Jak już wspomniano, w 12 sprawach obniżono grzywnę, w 11 zaś ją podwyższono. Wysokość pozostałych grzywnien zmianie nie uległa.

Różnica w wysokości kar, jeśli chodzi o wyroki pierwsze i prawomocne, polegała na obniżeniu oraz podwyższeniu grzywien w mniej więcej takiej samej liczbie przypadków (odpowiednio 12 i 11).

W rezultacie zaskarżeń zwiększyła się liczba uniewinnień (o 10, tj. o około 4,5%). Nie zmieniła się struktura rodzajów orzeczonych kar (jeśli nie liczyć zmiany struktury spowodowanej nowymi uniewinnieniami). Zmiana wysokości wymierzonych kar polegała na obniżeniu oraz podwyższeniu grzywien w mniej więcej takiej samej liczbie przypadków.

3.9. Czas postępowania

Zbadano następujące przedziały czasowe: od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia pierwszego wyroku (niemal zawsze w dniu pierwszej rozprawy albo posiedzenia), od zapadnięcia pierwszego wyroku do zapadnięcia pierwszego wyroku po zaskarżeniu (w instancji apelacyjnej albo w pierwszej, po sprzeciwie), od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia ostatecznego, prawomocnego wyroku (całkowity czas postępowania), odrębnie dla postępowań prowadzonych w trybie zwyczajnym i (początkowo) nakazowym.

Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
do 30 dni	18	23,3
powyżej 30 do 60 dni	26	33,3
powyżej 60 do 90 dni	6	7,7
powyżej 90 do 120 dni	8	10,3
powyżej 120 do 150 dni	7	8,9
powyżej 150 do 180 dni	6	7,7
(powyżej 180 do 250 dni)	0	0
powyżej 250 do 280 dni	2	2,4
powyżej 280 dni (do 455 dni)	5	6,0
brak danych	5	6,0
Ogółem	83	100,0

Jak wynika z przedstawionych danych, w postępowaniu zwyczajnym, od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia pierwszego wyroku, w 44 sprawach, tj. w niecałych 60%, wyrok zapadł w ciągu dwóch miesięcy od złożenia wniosku, z pewną jednak przewagą orzeczeń wydanych w drugim miesiącu. W 27 sprawach, tj. w niemal 35%, czas do wydania wyroku wyniósł od powyżej dwóch do sześciu miesięcy – był więc długi. Ostatnie siedem spraw, tj. ponad 8%, trwało już zdecydowanie długo, przewlekłe, bo od powyżej ośmiu miesięcy do powyżej 15 miesięcy.

Dla tego okresu i trybu zwyczajnego mediana wynosi 49 dni.

Tabela 3 Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia pierwszego wyroku – postępowanie nakazowe		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
do 30 dni	116	75,3
powyżej 30 do 60 dni	23	15
powyżej 60 do 90 dni	5	3,2
powyżej 90 do 120 dni	4	2,6
powyżej 120 do 150 dni	4	2,6
powyżej 150 (do 175 dni)	2	1,2
brak danych	4	2,6
Ogółem	154	100,0

W wypadku postępowania nakazowego w przeważającej większości spraw wyrok zapadł zatem w ciągu miesiąca – 116 spraw, tj. ponad 75% – bądź, rzadziej, powyżej miesiąca do dwóch miesięcy – 23 sprawy, tj. 15%. Ogółem w czasie do dwóch miesięcy wyrok zapadł więc w aż 139 sprawach, tj. w ponad 90%.

Dla tego okresu i trybu nakazowego mediana wynosi 17 dni.

Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia pierwszego wyroku jest więc zdecydowanie krótszy w postępowaniu nakazowym (mediana 17 dni) niż zwyczajnym (mediana 49 dni), co nie może oczywiście wywoływać zdziwienia.

Tabela 4 Czas od zapadnięcia pierwszego wyroku do zapadnięcia pierwszego wyroku po zaskarżeniu – postępowanie zwyczajne	
Czas trwania postępowania	Liczba spraw
powyżej 60 do 90 dni	3
powyżej 90 do 120 dni	4
powyżej 120 do 150 dni	1
powyżej 200 dni (do 361 dni)	2
Ogółem	10

W stosunkowo nielicznych sprawach prowadzonych w postępowaniu zwyczajnym, w których wyrok zaskarżono, czas od wydania wyroku w pierwszej instancji do zapadnięcia wyroku w następstwie apelacji wynosił więc co najmniej powyżej dwóch miesięcy, osiągając w jednej sprawie ponad sześć miesięcy, a w jednej niemal rok.

Dla tego okresu i trybu zwyczajnego mediana wynosi 97 dni.

Tabela 5 Czas od zapadnięcia pierwszego wyroku do zapadnięcia pierwszego wyroku po zaskarżeniu – postępowanie nakazowe		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw, w których wyrok zaskarżono
do 30 dni	1	2,7
powyżej 30 do 60 dni	1	2,7
powyżej 60 do 90 dni	7	18,9
powyżej 90 do 120 dni	8	21,6
powyżej 120 do 150 dni	2	5,4
powyżej 150 do 180 dni	2	5,4
powyżej 180 do 210 dni	2	5,4
powyżej 210 do 240 dni	4	10,8
powyżej 240 do 270 dni	4	10,8
powyżej 270 do 300 dni	1	2,7
powyżej 300 do 330 dni	2	5,4
powyżej 300 dni (do 521 dni)	3	8,1
Ogółem	37	100,0

W postępowaniu nakazowym czas od zapadnięcia pierwszego wyroku (nakazowego) do wydania wyroku w następstwie sprzeciwu wynosi najczęściej od powyżej dwóch do czterech miesięcy – 15 spraw, tj. nieco powyżej 40%. Na drugim miejscu znalazły się sprawy trwające od powyżej siedmiu do dziewięciu miesięcy – osiem spraw, tj. ponad 20%.

Dla tego okresu i trybu nakazowego mediana wynosi 17 dni.

Postępowanie odwoławcze, do pierwszego wyroku wydanego wskutek zaskarżenia, jest więc zdecydowanie krótsze w wypadku postępowania nakazowego (wydanie wyroku wskutek sprzeciwu od wyroku nakazowego – mediana 17 dni) niż zwyczajnego (wydanie wyroku wskutek apelacji – mediana 97 dni).

Tabela 6 Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia ostatecznego, prawomocnego wyroku (całkowity czas postępowania) – postępowanie zwyczajne		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
do 30 dni	11	14,3
powyżej 30 do 60 dni	25	32,5
powyżej 60 do 90 dni	9	11,6
powyżej 90 do 120 dni	8	10,4
powyżej 120 do 150 dni	8	10,4

Tabela 6 cd. Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia ostatecznego, prawomocnego wyroku (całkowity czas postępowania) – postępowanie zwyczajne		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
powyżej 150 do 180 dni	5	6,5
powyżej 180 do 200 dni	2	2,4
powyżej 200 do 300	3	3,6
powyżej 300 do 400	4	4,8
powyżej 400 (do 455)	2	2,4
brak danych	6	7,2
Ogółem	83	100,0

W trybie zwyczajnym całkowity czas postępowania zamknął się zatem w dwóch miesiącach w 36 sprawach, tj. w niemal 47%. Stosunkowo wiele spraw – 30, tj. poniżej 40% – zakończono jednak w czasie od powyżej dwóch miesięcy do pół roku. W aż 17 sprawach postępowanie trwało od powyżej sześciu miesięcy do ponad 15 miesięcy.

Dla tego okresu i trybu zwyczajnego mediana wynosi 69 dni.

Tabela 7 Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia ostatecznego, prawomocnego wyroku (całkowity czas postępowania) – postępowanie nakazowe		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
do 30 dni	93	60,4
powyżej 30 do 60 dni	18	11,7
powyżej 60 do 90 dni	6	3,9
powyżej 90 do 120 dni	7	4,5
powyżej 120 do 150 dni	8	5,2
powyżej 150 do 180 dni	2	1,2
powyżej 180 do 210 dni	0	0
powyżej 210 do 240 dni	4	2,6
powyżej 240 do 270 dni	4	2,6
powyżej 270 do 300 dni	3	1,8
powyżej 300 do 330 dni	2	1,2
powyżej 330 dni (do 770 dni)	7	4,2
brak danych	4	2,5
Ogółem	154	100,0

Przeważająca większość spraw – 111, tj. ponad 70% – zakończyła się więc w ciągu dwóch miesięcy, przy czym zdecydowana większość – 93 sprawy, tj. po-

nad 60% – w ciągu miesiąca. Z drugiej strony, aż 20 spraw, tj. niemal 15%, trwało powyżej 200 dni (jedna ponad dwa lata – zakończona umorzeniem z powodu przedawnienia karalności).

Dla tego okresu i trybu nakazowego mediana wynosi 21 dni.

Całkowity czas postępowania nakazowego (mediana 21 dni) jest więc również znacznie krótszy niż zwyczajnego (mediana 69 dni).

Tabela 8 Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia ostatecznego, prawomocnego wyroku (całkowity czas postępowania) – wniosek o skazanie bez rozprawy		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
do 30 dni	22	42,3
powyżej 30 do 60 dni	19	36,5
powyżej 60 do 90 dni	2	3,8
powyżej 90 do 120 dni	3	5,7
powyżej 120 do 150 dni	3	5,7
powyżej 150 (172 i 174 dni)	3	5,7
brak danych	1	1,9
Ogółem	52	100,0

Ponieważ w grupie spraw, w których złożono wniosek o skazanie bez rozprawy, zaskarżono tylko jeden wyrok, dane dla okresu od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia pierwszego wyroku są niemal takie same jak dla ogółu spraw, nie ma potrzeby ich odrębnego przytaczania.

W wypadkach, w których został złożony wniosek o skazanie bez rozprawy, przeważająca część postępowań zakończyła się w ciągu dwóch miesięcy – 41 spraw, tj. niemal 80%, z przewagą zakończonych w pierwszym miesiącu – 22 sprawy, tj. ponad 40%.

Mediana wynosi tutaj 33 dni, jest zatem znacznie krótsza niż w przypadku spraw rozpoznanych w postępowaniu zwyczajnym (69 dni), choć dłuższa niż w wypadku postępowań w trybie nakazowym (21 dni).

Sprawy, w których został złożony wniosek o skazanie bez rozprawy, załatwiano zatem znacznie szybciej od spraw rozpoznawanych w postępowaniu zwyczajnym, a ponadto w tej grupie spraw wyroków w zasadzie nie zaskarżano (tylko jedno zaskarżenie).

4. PODSUMOWANIE

4.1. Obwinieni

Procesy sądowe w sprawach o wykroczenia toczą się zdecydowanie częściej przeciwko obwinionym mężczyznom niż kobietom – proporcja 85% do 15%.

Obwinionymi w procesach sądowych o wykroczenia są częściej osoby młodsze niż starsze.

Wiele osób obwinionych o wykroczenie pracuje (ponad 40% wykonuje pracę u pracodawcy, bądź prowadzi własną działalność). Ponad 20% nie osiąga natomiast żadnego dochodu. Wśród pozostałych 14% (36% minus około 22% osób, co do których brakuje danych) są emeryci i renciści, rolnicy i osoby utrzymywane przez innych, w tym uczniowie i studenci, jak również osoby uzyskujące środki do życia z innych źródeł.

Najliczniejsze kategorie wśród obwinionych stanowią osoby nieuzyskujące żadnego dochodu (niecałe 25%) lub uzyskujące dochody dość niskie, od 1000 do 2000 zł (nieco ponad 25%). Znacznie mniej liczne są osoby zarabiające zdecydowanie mało albo zdecydowanie dużo. Znacząco liczne, bo stanowiące ponad 20% obwinionych, jest grono osób karanych uprzednio za przestępstwa.

Obwinionym o wykroczenie i odpowiadającym za to przed sądem jest więc najczęściej względnie młody mężczyzna, albo pracujący i zarabiający niezbyt dużo, albo nieuzyskujący żadnego dochodu, w wielu wypadkach karany za przestępstwo.

4.2. Przedmiot postępowania

W próbie zdecydowanie dominowały wykroczenia drogowe – niemal 65%. Pozostałe dwie istotne pod względem liczebności grupy to kradzież lub przywłaszczenie (niemal 10%) i zakłócenie spokoju (niemal 5%).

4.3. Etap czynności wyjaśniających

Często, niemal zawsze tam, gdzie było to możliwe i celowe, proponowano mandaty (w około 40% przypadków). Postępowanie sądowe było najczęściej następstwem odmowy przyjęcia mandatu, a rzadko tylko jego niezapłacenia.

Sprawdzanie uprzedniej karalności, choć istotne, jeśli chodzi o wymiar kary, nie ma praktycznie większego sensu w sprawach najdrobniejszych, np. o nieprawidłowe parkowanie. Wydaje się, że ogólnie obecna praktyka (sprawdzanie w przedziale pomiędzy 25% a 33% przypadków) jest racjonalna.

Co do trybu przyspieszonego, w próbie nie znalazły się sprawy, które by się do niego kwalifikowały. Przewaga liczby spraw rozpoznanych w postępowaniu nakazowym (66%) jest zgodna z dyspozycją art. 2 § 1a k.p.w. (orzekanie w postępowaniu zwyczajnym następuje wówczas, gdy brak jest podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym albo nakazowym). Taka praktyka jest ponadto racjonalna zwłaszcza w sprawach drobniejszych.

Podejrzany o popełnienie wykroczenia miał na ogół (86%) możliwość wypowiedzenia się w toku czynności wyjaśniających.

Do popełnienia wykroczenia przyznała się ponad połowa obwinionych, których sprawy zostały następnie rozpoznane przez sąd.

Samo ogólne wyrażenie zgody na ukaranie nie ma istotnego znaczenia. Wydaje się, że w sytuacjach, w których podejrzany nie ubiega się o złożenie wniosku o skazanie bez rozprawy, takie zgody są zbędne.

Wniosek o skazanie bez rozprawy składano dość często (w ponad 20% przypadków) co ma istotne znaczenie, jeśli chodzi o uproszczenie i przyspieszenie postępowania.

W toku czynności wyjaśniających korzystano zatem dość często z instrumentów upraszczania i przyspieszania postępowania. Proponowano mandaty (40% przypadków), stosowano tryb nakazowy (66% przypadków), składano i przyjmowano wnioski o skazanie bez rozprawy (ponad 20% przypadków). Choć na ogół stwarzano obwinionym możliwość wypowiedzenia się (86%), nie czyniono tego mechanicznie, we wszystkich sprawach. Rezygnowano także ze sprawdzania uprzedniej karalności (ponad 70% przypadków).

4.4. Dowody

W mniej niż 40% spraw nie przesłuchano żadnego świadka. Wydaje się, że w sprawach drobnych, jakimi są sprawy o wykroczenia, taka praktyka jest racjonalna, zwłaszcza w wypadkach niewątpliwych, w których występują inne, wystarczające dowody (np. pomiar prędkości pojazdu).

O dowodach można ogólnie powiedzieć tylko tyle, że były przeprowadzane w miarę potrzeby. Nie dążono mechanicznie do wyczerpania wszystkich możliwości dowodowych, co jest racjonalne, zwłaszcza w drobnych sprawach, jakimi są sprawy o wykroczenia.

4.5. Elementy dotyczące rozprawy

Udział oskarżyciela w rozprawie stanowił wyjątek (oskarżyciel uczestniczył w rozprawie rzadziej niż w co 20. przypadku). Wydaje się, że taka praktyka jest w wypadku wykroczeń wystarczająca.

Udział obwinionego w rozprawie był dość rzadki (poniżej 15%, a w sprawach rozpoznanych w postępowaniu zwyczajnym – w znacznie mniej niż połowie). Wynikało to zapewne na ogół z niechęci obwinionych do poświęcania czasu na obronę w sprawach drobnych, w których zresztą i tak nie mogliby w ten sposób wiele uzyskać.

Świadków przesłuchano na rozprawie (w postępowaniu w trybie zwyczajnym) w mniej niż 40% spraw.

Oskarżyciele i obwinieni występowali więc na rozprawach dość rzadko. Świadków przesłuchiowano w miarę potrzeby, w mniej niż 40% spraw, w których mogłoby to nastąpić.

4.6. Treść pierwszego wyroku

Postępowania sądowe w sprawach o wykroczenia kończą się na ogół skazaniem. Nie jest to jednak automatyczne, o czym świadczą 11 wyroków uniewinniających (poniżej 5%).

Dominują zdecydowanie skazania na karę grzywny (90%). Bardzo nieliczne kary aresztu dotyczyły wykroczenia typowo kryminalnego, jakim jest drobna kradzież. Zbyt chyba rzadko występują natomiast skazania na karę ograniczenia wolności, która, jak się wydaje, mogłaby wzbogacić reakcję na wykroczenia.

Wymierzano najczęściej grzywny niskie (np. 100 zł, 200 zł) i względnie niskie (do 1000 zł).

Orzekanie środków karnych należało do rzadkości. Wydaje się, że środki takie powinny być stosowane częściej, co wzbogaciłoby reakcję na wykroczenia.

Postępowanie w sprawach o wykroczenie kończy się na ogół skazaniem, najczęściej na karę grzywny, na ogół niską albo dość niską, do czego w mniej niż co 10. przypadku dochodzi jeden orzeczony środek karny. Wnioski o skazanie bez rozprawy są w większości spraw skuteczne.

4.7. Zaskarżenie wyroku

Prawie 20% orzeczeń jest zaskarżana, przy czym w niemal 90% z nich w formie sprzeciwu od wyroku nakazowego, apelacje natomiast są rzadkie.

Zaskarżenia wyroków są bardzo często (w niemal 80%) skuteczne w znaczeniu doprowadzenia do wydania wyroku o innej treści.

Wyroki w sprawach o wykroczenia są niekiedy (co piąty) zaskarżane, przy czym w przeważającej większości (90%) jest to sprzeciw od wyroku nakazowego. Takie zaskarżanie jest bardzo skuteczne (80%).

4.8. Treść prawomocnego wyroku

Wyroki prawomocne są w 90% skazujące (wobec 95% pierwszych wyroków, jakie zapadły w sprawie). Wzrasta zatem o około 5% udział uniewinnień.

W stosunku do pierwszych w sprawie orzeczeń nie występuje żadna różnica w skazaniach na kary aresztu i ograniczenia wolności. Różnica w liczbie wymierzonych grzywnien polega tylko na odjęciu nowych uniewinnień. Jedna grzywna uległa zmianie na naganą. Można więc stwierdzić, że zaskarżenia nie wpłynęły praktycznie na rodzaj orzeczonych kar.

Różnica w wysokości kar, jeśli chodzi o wyroki pierwsze i prawomocne, polegała na obniżeniu oraz podwyższeniu grzywnien w mniej więcej takiej samej liczbie przypadków (odpowiednio 12 i 11).

W rezultacie zaskarżeń zwiększyła się zatem liczba uniewinnień (o 10, tj. o około 4,5%). Nie zmieniła się natomiast struktura rodzajów orzeczonych kar (jeśli nie liczyć zmiany struktury spowodowanej nowymi uniewinnieniami). Zmiana wysokości wymierzonych kar polegała na obniżeniu oraz podwyższeniu grzywnien w mniej więcej takiej samej liczbie przypadków.

4.9. Czas postępowania

Czas od wpływu wniosku o ukaranie do zapadnięcia pierwszego wyroku jest na ogół zdecydowanie krótszy w postępowaniu nakazowym (mediana 17 dni) niż zwyczajnym (mediana 49 dni), co nie może oczywiście wywoływać zdziwienia.

Postępowanie odwoławcze, do pierwszego wyroku wydanego wskutek zaskarżenia, jest zdecydowanie krótsze w wypadku postępowania nakazowego (wydanie wyroku wskutek sprzeciwu od wyroku nakazowego – mediana 17 dni) niż zwyczajnym (wydanie wyroku wskutek apelacji – mediana 97 dni).

Również całkowity czas postępowania jest w wypadku postępowania nakazowego (mediana 21 dni) znacznie krótszy niż w wypadku postępowania w trybie zwyczajnym (mediana 69 dni).

Wszystkie zbadane okresy postępowania są dłuższe w postępowaniu zwyczajnym, krótsze zaś w nakazowym.

Mediana w wypadku spraw, w których złożono wniosek o skazanie bez rozprawy, wynosi 33 dni, jest zatem znacznie krótsza od dotyczącej spraw rozpoznanych w postępowaniu zwyczajnym (69 dni), choć dłuższa niż w wypadku postępowania nakazowego (21 dni). Należy dodać, że w tej grupie został zaskarżony tylko jeden wyrok.

Sprawy, w których został złożony wniosek o skazanie bez rozprawy, załatwiano znacznie szybciej od spraw rozpoznawanych w postępowaniu zwyczajnym, a ponadto w zasadzie w tej grupie spraw wyroków nie zaskarżano.

Summary

Michał Jankowski, *Petty offences as tried before courts*

A random sample of 241 petty offences cases from the second half of 2010 has been examined. The following results have been obtained.

Those accused before courts were most frequently rather young males, with either moderate or no income, in many cases with previous convictions for criminal offence(s).

In the sample, road traffic offences dominated – almost 65%. Also thefts and misappropriations (almost one-tenth) and breaches of the peace (nearly one-twentieth) were relatively strongly represented.

At the investigation stage instruments aiming to simplify and speed up the proceedings were often used: police fines were proposed – and sometimes rejected – at the beginning (40%), court orders issued (66%), motions for conviction without a trial put forward (more than one-fifth). The evidence (except for short statements of the offender and the police officer) was gathered only if it was absolutely necessary. Both prosecutors and the accused persons appeared personally before courts rarely.

The proceedings as a rule ended with convictions, the convicts were in most cases fined.

Judgments were appealed against in every fifth case, most frequently in the form of challenging the court order (90%). The appeals were very efficient (successful in 80% cases) – leading (in 4.5% cases) to acquittals, and, in equal numbers of cases, to either lowering, or increasing the amounts of fines imposed in the first instance.

As to the length of the proceedings, the cases tried in full were – obviously – the most time-consuming, while the ones tried in the abovementioned simplified forms ended in shorter time periods.